Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 5

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 376 sahifa.
E’lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri o‘rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O‘zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., “O‘IRIAM” ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro “Nordik” universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., “El-yurt umidi” jamg‘armasi ijrochi direktori o‘rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, t.f.f.d., TAQU katta o‘qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O‘zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farxod, O‘zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo‘limi boshlig‘i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning oʻziga xos xususiyatlari va tamoyillari 10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon Gʻaybulla oʻgʻli

Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari 16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich

Qoraqalpogʻiston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi 22
Norchayev Asatullo Norboʻtayevich

Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy 28
Tulagan Tukhtaraliev, Gʻaniev Muhammadjon Xalilovich

Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish 31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi

Oʻzbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida 34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon oʻgʻli

Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (Oʻzbekiston misolida) 40
Egamov Sevinchbek Maxsud oʻgʻli

Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export 46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna

Oʻzbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari 49
Hojiyev Tal'at Toshpoʻlatovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yoʻllari 54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xoʻjaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi 57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari 61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdigʻani qizi

Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari 68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich

Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi koʻrsatkichlari dinamikasini tahlil qilish 72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich

Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar 77
A. I. Raxmatov

Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана 83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи

Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili 88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin oʻgʻli

Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili 94
R. I. Pardayev

Katta hajmga ega boʻlgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri 101
Raxmanova Xuriniso Egamovna

Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati 104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna

Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash 110
Nilufar Sharipova

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati 114
Karimov Shamsiddin Akram oʻgʻli

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Qimmatli qog‘ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari ... 122
Botirxo‘ja Aziza Faxmuddin qizi

Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari ... 127
Davronbek Sharibjonovich Raximov

Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili ... 133
Aminov Farrux Farxadovich

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari ... 138
G. J. Jumayeva

Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta’minlanganlarning amaliy jihatlari ... 141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliini boshqarishdagi muammolar ... 146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna

Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari ... 149
Xakimov Zohid Norbo‘tayevich

Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish ... 158
Zoirov O‘lmas Erkin o‘g‘li

Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash ... 164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna

Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана ... 168
Иноятова Камола Фуркатовна

Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o‘rni ... 172
X. X. Ikramov

Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari ... 176
Abdug‘aniyev Muhammadamin Abdug‘affor o‘g‘li

Hududiy kambag‘allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida) ... 182
Hamdamov Shahzod Ilhom o‘g‘li, Alisher Yunusaliyevich Safarov

Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli ... 189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich

Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari ... 193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich

Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta’lim moliyashtirishligini o‘ziga xos xususiyatligi ... 198
Boltaboev Murodbek Aybekovich

Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi ... 203
X. I. Boyev

Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi ... 207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi

Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta’minlash demak ... 216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i uchun qo‘llaniladigan
soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili ... 220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna

Автомобильная промышленности развитых стран: становление,
развитие, пути совершенствования ... 227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи

Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность ... 232
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли

ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности ... 238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна

Меры по привлечению прямых иностранных инвестиций в национальные экономики ... 243
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг 248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович

Factoring Operations in Banks 253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna

Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish 257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xoʻjamurodov Asqarjon Jalolovich

Oʻzbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati 264
Oybek Elmuratov

Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish 268
Uzakova Umida Ruzievna

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy 274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich

Oʻzbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomilashtirish yoʻllari 278
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna

Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror oʻsishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari 284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich

Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi 288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna

Mahalliy budjetlar mablagʻlaridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yoʻnalishi 295
S. Y. Ismoilova

Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish 300
Qurbonova Firuza Solexovna

Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi 306
AbdulAziz Norqoʻchqorov Ziyadullayevich

Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yoʻllari 312
Olimova Nodira Xamrakulovna

Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish 324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon oʻgʻli

Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvida faoliyat uzluksizligini baholash 331
Tulovov Erkinjon Toʻlqin oʻgʻli

Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий 335
Махкамова Надира Саидмуратовна

Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va oʻziga xos xususiyatlarining tahlili 340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish 345
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna

Mamlakatimzda aksiz toʻlanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari 351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich

Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilingan mablagʻlar orqali moliyalashtirishning zarurligi 357
Amonova Dilafroʻz Oʻtkurovna

Toʻlov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish 362
Axmedov Miraziz Alisherovich

Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari 367
Hamrokulov M. O.

MILLIY STATISTIKA AXBOROT TIZIMLARINING FUNKSIONAL JIHATLARI VA O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARINING TAHLILI

UDK: 338:004

Otajonova Gulhayo Maqsud qizi
Ma’mun-Universiteti NTM o‘qituvchisi, Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlari instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada milliy statistika tizimining xususiyatlari va uning o‘ziga xosligi, jumladan, hozirgi statistika tizimida qo‘llanilayotga texnologik jarayonlar, axborot kommunikasiya texnologiyalaridan foydalanganligi, xavfsizlik kabi masalalar ko‘rib chiqilgan. e-Stat 4.0 axborot tizimi imkoniyatlari, vazifalari, shuningdek, uni takomillashtirish usuli va vositalari keltirilgan. Jumladan, milliy statistika tizimining funksional jihatlari tahlili keltirilgan. e-Stat 4.0 avtomatlashtirilgan axborot tizimi vazifalari, imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: statistika, axborot texnologiyalari, masofaviy zondlash, Tanlanma kuzatuvlar, integratsiya, REST API, axborot tizimi, CAPI.

Abstract: The article examines the characteristics of the national statistical system and its uniqueness, including the technological processes used in the current statistical system, the use of information and communication technologies, and security issues. The capabilities and tasks of the e-Stat 4.0 information system, as well as methods and tools for its improvement, are presented. Including analysis of the functional aspects of the national statistical system. The functions and capabilities of the automated information system e-Stat 4.0 were also analyzed.

Key words: statistics, information technology, remote sensing, selective observations, integration, REST API, information system, CAPI.

Аннотация: В статье рассматриваются характеристики национальной статистической системы и ее уникальность, в том числе технологические процессы, используемые в действующей статистической системе, использование информационных и коммуникационных технологий, а также вопросы безопасности. Представлены возможности и задачи информационной системы e-Stat 4.0, а также методы и инструменты ее совершенствования. В том числе анализ функциональных аспектов национальной статистической системы. Также были проанализированы функции и возможности автоматизированной информационной системы e-Stat 4.0.

Ключевые слова: статистика, информационные технологии, дистанционное зондирование, выборочные наблюдения, интеграция, REST API, информационная система, CAPI.

KIRISH

Bugungi raqamlashtirish sharoitida milliy iqtisodiyotning tarmoqlari va sohalarini rivojlantirishda, xususan, statistika faoliyatida raqamli texnologiyalarni samarali joriy qilish asosiy masalalardan bo‘lib, bu axborot-kommunikasiya texnologiyalarining zamonaviy usullari va vositalaridan keng foydalanishni taqozo etadi.

Tadqiqotlarimiz shuni ko‘rsatmoqdaki, bugungi kunda statistika tarmog‘i mamlakat milliy iqtisodiyotini rivojlantirishning strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda statistika tarmog‘ining samarali faoliyat ko‘rsatishi nafaqat milliy iqtisodiyotning barcha subyektlari faoliyati haqida obyektiv statistik ma’lumotlari olishga, balki jahon iqtisodiy makonida mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi. Shu boisdan, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo‘jaligi, ta’lim, sog‘liqni saqlash, xizmatlar sohasini rivojlantirish, yangi ish o‘rinlari yaratish, atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy soha statistikasini yuritishni rivojlantirishga yo‘naltirilgan raqamli texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Statistik ma’lumotlarni to‘liq va sifatli yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish hamda foydalanuvchilarga yetkazib berish samaradorligi va shaffofligini oshirishda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish maqsadida mamlakatimizda bir qator me’yoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilgan. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali

amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni [1], O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasining milliy statistika tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4796-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-martdagi “Davlat boshqaruvining ochiqligi va shaffofligini ta’minlash hamda mamlakatning statistika salohiyatini oshirish yuzasidan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4273-son qarori va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yildagi 24-maydagi “Raqamli xizmatlar qamrovi va sifatini oshirish hamda soha, tarmoq va hududlarni raqamli transformatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-162-son qarorlariga[4] asosan mamlakatimizda statistika ma’lumotlarining sifati va ishonchliligini oshirish borasida tizimli ishlar amalga oshirilib, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni, jumladan, xalqaro tashkilotlarning maxsus nashrlari va ma’lumotlar bazalarida xolis va ishonchli aks ettirishni ta’minlash choralari ko‘rilmoqda.

Shu bilan birga, statistika ma’lumotlari sifatini yanada yaxshilash, statistika ko‘rsatkichlarining to‘laqonli ma’lumot bazalarini yaratish, ularni xalqaro standartlarga moslashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy va demografik sohalarda statistikaning zamonaviy usullarini joriy etish zarurati mavjud.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasining milliy statistika tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4796-son qarorida 2020–2025-yillarda statistik ma’lumotlarni qayta ishlash bo‘yicha axborot-kommunikasiya infratuzilmasini yaxshilash bo‘yicha maqsadli ko‘rsatkichlar belgilab berilgan bo‘lib, unga ko‘ra bugungi kunda tanlanma kuzatuvlar jarayonlariga maxsus qurilmalardan (planshetlar) foydalangan holda CAPI (Computer-assisted personal interviewing) shaxsiy intervyu o‘tkazish bo‘yicha kompyuter tizimni joriy qilish 60 % bo‘lsa, 2025-yilda ushbu ko‘rsatkichni 100 % ga yetkazish, Statistika agentligi tomonidan ko‘rsatiladigan davlat va interaktiv xizmatlar sonini 22 taga yetkazish va statistika ma’lumotlarini “onlayn” rejimida taqdim etish imkonini beruvchi e-Stat 4.0 avtomatlashtirilgan axborot tizimini bosqichma-bosqich 2025-yilgacha to‘liq joriy etish kabi katta maqsadlar qo‘yilgan.[3] (1-jadval).

Bugungi kunda statistika idoralari raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishini hisobga olib, ma’lumotlarni to‘plash, qayta ishlash va tarqatish jarayonlarida ushbu texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanish uchun zamon bilan hamnafas bo‘lishlari shart.

1-jadval: 2020–2025-yillarda Statistik ma’lumotlarni qayta ishlash bo‘yicha axborot-kommunikasiya infratuzilmasini yaxshilash bo‘yicha maqsadli ko‘rsatkichlar[1]

№	Ko‘rsatkich nomi	O‘lchov birligi	Yillar yakuni bo‘yicha					
			2020	2021	2022	2023	2024	2025
IV. Statistik ma’lumotlarni qayta ishlash bo‘yicha axborot-kommunikasiya infratuzilmasini yaxshilash								
1	Tanlanma kuzatuvlar jarayon-lariga maxsus qurilmalardan (planshetlar) foydalangan holda CAPI (Computer-assisted personal interviewing) shaxsiy intervyu o‘tkazish bo‘yicha kompyuter tizimni joriy qilish	foizda	30	40	50	60	70	100
2	Foydalanishda bo‘lgan AT uskunalari va dasturiy ta’minotlarni yangilash va qayta jihozlash	AT umumiy soniga foizda	20	30	40	10	10	10
3	Arxiv ma’lumotlarini elektron saqlashga bosqichma-bosqich o‘tib borish	foizda	5	10	20	30	40	50
4	Statistika ma’lumotlarini “onlayn” rejimida taqdim etish imkonini beruvchi e-Stat 4.0 avtomatlashtirilgan axborot tizimini bosqichma-bosqich joriy etish	statistik hisobotlar shakllari, donada	72	110	122	-	-	-
5	Ko‘rsatilayotgan davlat va interaktiv xizmatlar sonini oshirib borish	birlikda	12	14	16	18	20	22
6	Davlat statistika qo‘mitasi veb-saytiga tashriflar soni	mingta, yilda	550	600	650	700	750	800

1 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasining milliy statistika tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4796-son qarori.

TARAQQIYOT PROGRESS ПРОГРЕСС

Maqsad – ma'lumotlarni yig'ishning (kuzatuv/boshqaruv) to'liq siklini qamrab oluvchi ma'lumotlarni qayta ishlash bo'yicha kompleks tizimni yaratish. Bu jarayon savolnomalar ishlab chiqish, kuzatuv instrumentariylarini yaratish, kuzatuvni o'tkazish, raqamli qurilmalar yordamida ma'lumot yig'ish, tahrir qilish, ko'chirish, umumlashtirish va tarqatish uchun integratsiyalashgan dasturiy ta'minotni ishlab chiqishni nazarda tutadi, shu o'rinda bularning barchasi metama'lumotlarning umumiy bazasidan olinadi.

Shu bilan birga, ilg'or raqamli texnologiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish statistika faoliyatining umumiy jarayonlarida inson omilini minimallashtirishga yordam berishi muhimroq, bu esa, statistik ma'lumotlarning ishonchliligi va shaffofligini oshirishga yordam beradi.

Buni chuqur anglagan holda O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika tizimiga ilg'or raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini samarali joriy etish bo'yicha zarur chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, Davlat statistika hisobotlarini elektron shaklda topshirishning eStat 4.0 – avtomatlashtirilgan axborot tizimi, Tanlanma statistik kuzatuvlar axborot tizimi, Statistika integrallashgan axborot tizimi va "Statistika ishlarini ishlab chiqarish dasturi" axborot tizimi kabi bir qator avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini ishlab chiqish hamda amaliyotga joriy etish bilan birgalikda Statistika agentligining rasmiy veb sayti, O'zbekiston Respublikasi Ochiq ma'lumotlar portali va Barqaror rivojlanish maqsadlari veb sayti kabi veb resurslar ham foydalanuvchilarga tadqim etilmoqda (2-jadval).

2-jadval: Milliy statistika axborot tizimlari va veb resurslari[2]

Axborot tizimlari	Veb resurslar
e-Stat 4.0 – Davlat statistika hisobotlarini elektron shaklda topshirishning avtomatlashtirilgan axborot tizimi	www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy veb sayti
Tanlanma kuzatuvlar – Tanlanma statistik kuzatuvlarni o'tkazish axborot tizimi	aholi.stat.uz – Aholini ro'yxatga olish tadbirlarining rasmiy veb sayti
StatDoc – Statistika organlari o'rtasida elektron hujjat almashish axborot tizimi	registr.stat.uz – korxona va tashkilotlar yagona davlat registri veb sayti
KTYaDR - korxona va tashkilotlar yagona davlat registri	data.egov.uz – O'zbekiston Respublikasi Ochiq ma'lumotlar portali
Aholini ro'yxatga olish axborot tizimi	nsdg.stat.uz – Barqaror rivojlanish maqsadlari veb sayti
Statistika integrallashgan axborot tizimi	gender.stat.uz – Gender statistikasi veb sayti
"Statistika ishlarini ishlab chiqarish dasturi" axborot tizimi	lib.stat.uz – Statistika agentligining uslubiy materiallar elektron kutubxonasi

Statistika sohasida korxona va tashkilotlar tomonidan muayyan muddatda taqdim etiladigan hisobotlar asosida Statistika agentligi tomonidan statistik ko'rsatkichlar shakllantiriladi. Ushbu jarayonga ilg'or axborot kommunikasiya texnologiyalaridan foydalangan holda, korxona va tashkilotlarga qulay hamda tezkor ravishda ushbu hisobotlarni elektron tarzda taqdim etish imkoniyati yaratilgan.[2][12]

"e-Stat 4.0" – shu nomdagi axborot tizimining to'rtinchi avlodi (versiyasi) hisoblanadi. Statistika hisobotini elektron tarzda yig'ishda avvaliga "e-Stat", keyinchalik "e-Stat 2.0" va "e-Stat 3.0" dasturlaridan foydalanilgan. Avvalgi versiyalar ko'rinish va texnologik yondashinuv bo'yicha bir-biridan unchalik farq qilmagan, ya'ni dastur (desktop dastur) va uning yordamchi komponentlarini yuklab olinib foydalanuvchi kompyuteriga o'rnatish talab etilardi.[7] Dasturdan foydalanishda korxona va tashkilotga tegishli rekvizit ma'lumotlari respondent tomonidan to'ldirilgan. "e-Stat 4.0" – avtomatlashtirilgan axborot tizimi orqali esa foydalanuvchilar statistika hisobotlarini Internet orqali onlayn topshirish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Hozirda, tizim orqali turli sohaga oid bo'lgan 123 nomdagi (9 dona oylik, 25 dona choraklik, 3 dona yilda 3 martalik va 86 dona yillik) stastistika hisoboti va savolnomalari (hisobot) taqdim etilmoqda.[6]

Tadqiqotlarimiz shuni ko'rsatmoqdaki "e-Stat 4.0" – avtomatlashtirilgan axborot tizimining arxitekturasi 1-rasmda keltirilgan bo'lib, oldingi versiyalaridan asosiy farqlari quyidagilardan iborat:

- tizimni yuklab olish va foydalanuvchi kompyuteriga o'rnatish talab etilmasligi;
- hisobot shakllarini yuklab olish talab etilmasligi;
- OneID platformasida avtorizatsiyadan o'tgan holda tizimga kirish imkoniyati;
- respondentga tegishli barcha ma'lumotlarning tizim ma'lumotlar bazasida saqlanishi;
- hisobotlarni .xlsx formatda yuklab olish imkoniyati;

2 Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

- tizimdan chiqmasdan bir nechta respondentlar bilan ishlash imkoniyati;
- tizimdan istalgan vaqtda va istalgan joyda foydalanish imkoniyati;
- oldingi davrlarga yoki boshqa hisobot shakllariga tegishli ma’lumotlar bilan taqqoslashni shaklni to‘ldirish jarayonida amalga oshirish imkoniyati;
- boshqa tashkilotlar bilan integrasiyani amalga oshirish imkoniyati;
- tizimda mas’ul vakillarni shaxsiy kabinetda ishlash huquqiga respondentning o‘zi tomonidan tayinlash va ushbu huquqdan mahrum qilish imkoniyati.

e-Stat 4.0 axborot tizimida korxona va tashkilotlarning moliyaviy (konfidensial) ma’lumotlari saqlanishi va qayta ishlanishi sababli, tizimda axborot xavfsizligi yuqori darajada ta’minlangan va tizim erkin foydalanish huquqlarini farqlash tamoyiliga ega hisoblanadi. Tizimda maxfiy ma’lumotlarning xavfsizligini ruxsatsiz kirish va o‘zgartirilishidan nazorat qilish yo‘lga qo‘yilgan.[5]

Foydalanuvchilarga tizimning moslashtirilgan xususiyatlari va ma’lumotlariga kirish faqat foydalanuvchi autentifikasiya va avtorizasiya tartiblarini bajarganidan so‘ng beriladi. [10]

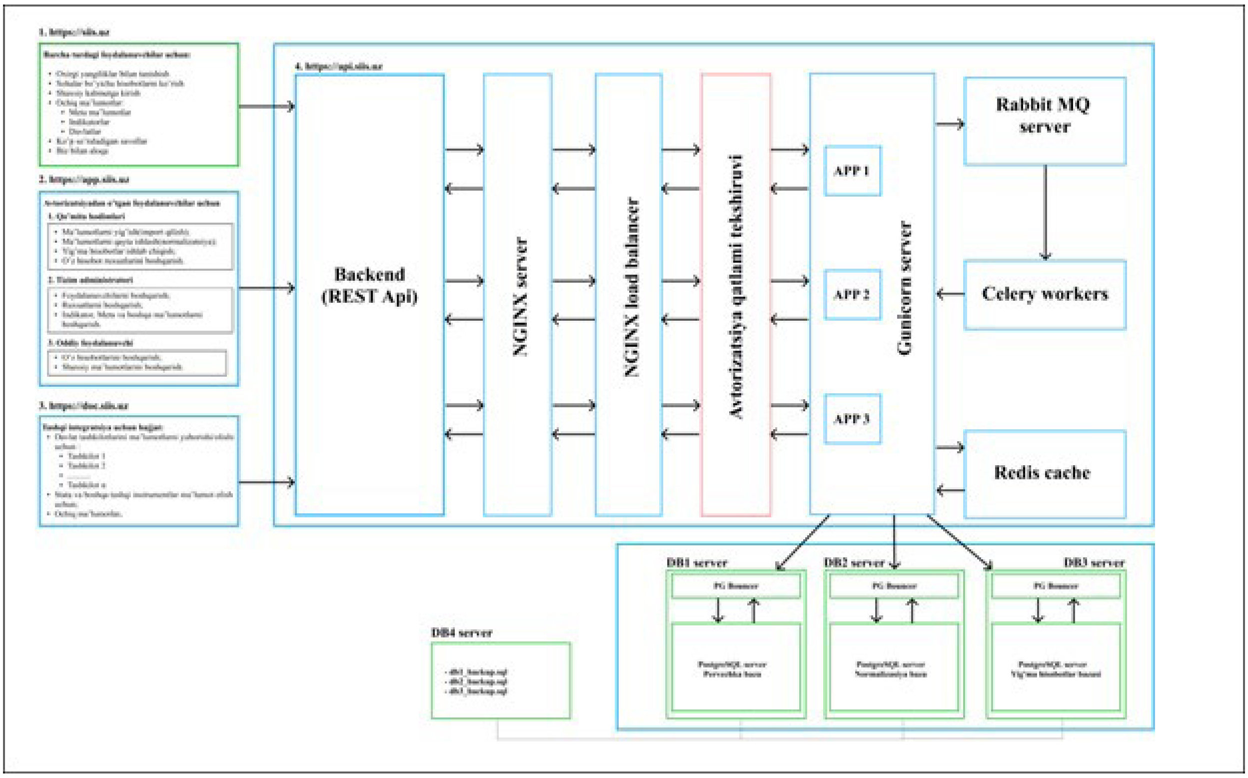

1-rasm: “e-Stat 4.0” – avtomatlashtirilgan axborot tizimining arxitekturasi3

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda kuzatilgan ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar nafaqat statistik ma’lumotlarning mazmuniga, balki uni to‘plash shakllariga ham yangi talablarni qo‘ydi. Bugungi kunga qadar mamlakatimizda tanlanma statistik kuzatuvlar qog‘oz shakldagi blankalar yordamida o‘rganilganligi sababli, kuzatuvlarni o‘tkazish jarayoni uzoq muddat, ko‘p ish kuchi va qog‘oz sarfi talab etilar edi. Ya’ni kuzatuvchilar yakka tartibdagi tadbirkorlar bilan uchrashib mahsus qog‘ozlardagi shakllarni to‘ldirar va kunlik yig‘ilgan ma’lumotni kompyuterga kiritgan.[8]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-aprelda “Davlat boshqaruvining ochiqligi va shaffofligini ta’minlash hamda mamlakatning statistika salohiyatini oshirish yuzasidan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘ri-sida”gi PQ-4273-son qaroriga asosan statistika amaliyotiga innovasion texnologiyalarni joriy etish doirasida xizmat ko‘rsatish, transport sohasi, bozor narxi kuzatuvlari, sanoat, qishloq xo‘jaligi va savdo sohasida o‘tkazi-ladigan tanlanma statistik kuzatuvlarga elektron qurilmalar ya’ni, mobil planshetlar joriy etish vazifasi belgilab qo‘yilgan.

Shu boisdan, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish uchun imkon beradigan ishonchli statistik ma’lumotlarni shakllantirish maqsadida, hamda tan-lanma kuzatuvlarning ma’lumotlarining to‘liqligini ta’minlash uchun zarur

3 Statistika agentligi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

bo‘lgan reprezentativ ma’lumotlar olish maqsadida, Statistika agentligi tomonidan o‘tkaziladigan bir qator tanlanma kuzatuvini tashkil etish va o‘tkazish jarayonlariga planshetlar joriy etilgan.[9]

Bugungi kunda Statistika agentligi tomonidan tanlanma statistik kuzatuvlarni planshet qurilmalar yordamida o‘tkazish hamda ma’lumotlarni onlayn rejimda internet orqali markaziy serverlarga yuborish uchun “Tanlanma kuzatuvlar” axborot tizimidan foydalaniladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotlarmiz shuni ko‘rsatmoqdaki, Statistika agentligi tomonidan statistika faoliyatini amalga oshirishda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bilan birga, foydalanuvchilarga statistik ma’lumotlarni taqdim etishda ham samarali ishlar olib borilgan.

Xususan, muayyan jadvallar ko‘rinishidagi ma’lumotlar to‘plami bilan bir qatorda infografika va diagrammalardan foydalangan holda press-relizlar ko‘rinishida tahliliy va statistik ma’lumotlarni tarqatish amaliyoti yo‘lga qo‘yilgan.[11]

Tizimda avtomatlashtirilgan shaxsiy intervyu (AShI), telefon orqali avtomatlashtirilgan so‘rov (TAS), avtomatlashtirilgan veb-so‘rov (AVS) va boshqa ma’lumotlarni yig‘ish usullarini keng joriy etish mamlakatimizda statistika sohasini rivojlantirishda yangi bosqichga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni.
2. Хусаинов, Ш. М. (2023, June). Автоматизированные системы в области бухгалтерского учета // In Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies (Vol. 2, No. 6, pp. 104-109).
3. Анназарова, Б. Р. (2023). Aholini ro‘yxatga olish jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etishning jahon tajribasi // Научно-теоретический журнал “MA’MUN SCIENCE”, 1(2).
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yildagi 24-maydagi “Raqamli xizmatlar qamrovi va sifatini oshirish hamda soha, tarmoq va hududlarni raqamli transformatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-162-son qarori.
5. Axmedova, D. (2023). Banklarda chakana kreditlash amaliyotini raqamli transformatsiya qilishning huquqiy asoslari // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 1(7), 32-42.
6. Ibragimovich, A. I., Sherzod o‘g‘li, S. T., & Shonazar o‘g, S. O. A. (2023). Iqtisodiyotda matematikaning o ‘rni // Образование наука и инновационные идеи в мире, 22(10), 55-58.
7. Annazarova, B. R. (2023). Sensor ma’lumotlarini qayta ishlashda taqsimlangan texnologiyalar tahlili // Academic research in educational sciences, 4(5), 71-75.
8. Akhmedova, D. K. K. (2023). Digitalization Of Retail Lending Practice In Commercial Banks Of The Republic Of Uzbekistan // Frontline Marketing, Management and Economics Journal, 3(05), 25-32.
9. Qodirberganova, S., & Juraeva, N. (2023). Development Of Formal Models Of Word Combinations And Noun Combinations In The Uzbek Language // Science and innovation, 2(B2), 614-618.
10. Mamadiyarov, Z., & Axmedova, D. (2023). Raqamli banklarning vujudga kelishi va banklar faoliyatini raqamlashtirishning ahamiyati // Economics and Innovative Technologies, 11(2), 1-13.
11. Shaxodat, Q. (2024). Sun’iy intelektning ta’lim sohasiga ta’siri qo‘llanilish usullari // Research and Publication, 1(1), 46-52.
12. Abdikarimov, I. (2024). Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o‘rni.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.